

Małgorzata Stodulska

Możliwości uwzględniania idei wolności w pracy z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym

Nauczyciel i Szkoła 1 (8), 157-173

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Małgorzata Stodulska

Możliwości uwzględniania idei wolności w pracy z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym

I. Wprowadzenie

Dążenie do wolności i rozwijanie jej poczucia jest powszechnie znane i akceptowane. Wolność nie jest czymś danym, należy do każdego z nas, jest tym, co tworzymy sami. Jej odczuwanie jest cenne, ale wtedy, gdy jest środkiem w rozwoju osoby, w osiąganiu wartości. Uwzględnia ona podmiotowość człowieka podkreślaną we współczesnej, zmieniającej swoje oblicze szkole, przez postulat stwarzania warunków do uczenia wyboru i podejmowania decyzji. Spełnianie tego postulatu może prowadzić do samorealizacji i daje szansę wszechstronnego rozwoju.

Sam wybór i decyzja mieści się w szerszej idei poczucia wolności. Uczniowie klas początkowych w pełni nie osiągają go. Jednak trzeba kształtować w nich takie umiejętności i dążenia, by prowadzić do optymalnego rozwoju. Jest to zagadnienie trudne w edukacji, wymaga od nauczyciela dobrego kontekstu pedagogicznego na każdym jej szczeblu.

W tym artykule ukazuję możliwości uwzględniania wyboru i decyzji uczniów w różnych sytuacjach pedagogicznych, organizowanych w klasach początkowych. Zanim przedstawię swoje propozycje pracy z uczniami, sprecyzuję samą ideę wolności i jej odniesienie do edukacji.

2. Uwzględnianie wolności przez dokonywanie wyborów i podejmowanie decyzji

Wielu autorów jest zgodnych co do tego, że w ramach wolności dysponuje się w danej sytuacji określonym stopniem swobody, raz większym, raz mniejszym¹.

Stopień wolności zależy od:

— ilości i dowolności wyboru,

¹ A. Krapiec: *Kim jest człowiek?* [w:] M.A. Krapiec i in.: *Wprowadzenie do filozofii*. Lublin 1992, s. 248

- wiedzy i doświadczeń danej osoby,
- zasobności i adekwatności jej struktur poznawczych zakodowanych w pamięci.

Innym aspektem wolności ujętym w definicjach jest doświadczenie. Dzięki niemu może zaistnieć poznawanie, które odbywa się wyłącznie w procesach wewnętrznych uczniów, z powodu mocy ich sprawstwa lub niemocy. Tu właśnie istnieje związek między doświadczeniem, a wolnością.

Uogólniając ten aspekt wolności możemy skorzystać ze stwierdzenia A. Grzegorzycy: „wolność własną, podobnie jak szereg innych zjawisk, poznajemy przez kontrast z jej zaprzeczeniem”².

Bliska takiemu przeświadczeniu jest T. Kukułowicz. Dokonując analizy językowej pojęcia wolności stwierdza, że „wolność zawarta jest między uwolnieniem, a przyłgnięciem do czegoś (...). Nie jest bez granic, owe granice pozwalają na określenie jej istoty ...”³. Niebezpieczna jest wtedy, kiedy się ją idealizuje i rozpatruje zbyt mistycznie, zbyt idealistycznie, mając na uwadze tylko siebie lub idee, zapominając o tym, że żyje się wśród ludzi, rzeczy. Autorka sugeruje takie rozumienie wolności, w której zachodzi godzenie własnych potrzeb z potrzebami innych. Kiedy wolność rozpatruje się tylko z własnego punktu widzenia, staje się ona dowolnością. Rezygnacja z czegoś, pójście na kompromis, lub lepiej, tworzenie nowego; samodzielnie, świadomie i intencjonalnie, to wolność⁴.

W powyższych poglądach na temat wolności za każdym razem podejmowany jest problem jej granic w świetle życia, stosunków międzyludzkich. Granice, o których mowa, człowiek jest w stanie rozpoznawać dzięki swoim możliwościom psychicznym. Odwołuje się do rozumu i woli, przestrzega norm moralnych, ma własny system wartości, zgodny z ogólnie przyjętymi nadrzędnymi wartościami oraz potrafi żyć w społeczeństwie.

Wobec tego trudno nie zgodzić się z tym, że poczucie wolności wymaga autokarności. Warto stworzyć warunki do jej stymulowania już w latach wczesnoszkolnych przez sytuacje wyboru, organizowane podczas zajęć szkolnych, bowiem wolność istnieje tylko w zadaniach z wyborami. Takie stanowisko zajmuje J. Koziński — nazywa wolność „stanem, w którym istnieje pewien zakres wyboru działań, idei i własnej drogi życiowej bez narażania się na represję i przemoc ograniczoną przez innych ludzi i przez instytucje społeczne”⁵. Taki sam aspekt podkreśla M. A. Krąpiec: „mamy świadomość naszej wolności ludzkiej w trakcie dokonywania aktów

² A. Grzegorzycy: *Etyka w doświadczeniu wewnętrznym*. Warszawa 1989, s. 267.

³ T. Kukułowicz: *Wolność w szkole*. „Kultura Fizyczna” 1993, nr 3–4.

⁴ K. Obuchowski: *Człowiek intencjonalny*. Warszawa 1993, s. 71

⁵ J. Koziński: *Koncepcje psychologiczne człowieka*. Warszawa 1995, s. 248.

wyborów naszego działania i wyboru dobra. Wiemy bowiem, że działając lub nie działając (gdy aktualnie działamy), możemy wybierać tak, czy inaczej”⁶.

W warunkach szkolnych dokonywanie wyboru może uczęć planowania pracy, partnerstwa, zważania na dobro, które jest wartością naczelną w procesie dochodzenia do celu, oceny nie tylko dogodnej dla wybierającego. Zawsze niesie ze sobą konsekwencje tego wyboru i wiąże się z odwagą, z rozumieniem skutków swoich czynów i decyzji. Tak pojęty wybór zachęca do stawiania celów własnych, do „chcienia”, o które często zabiegają nauczyciele.

Stosując w praktyce szkolnej odpowiednie sytuacje, stymulując uczniów do dokonywania wyborów i decydowania, co sprawia, że klasa szkolna staje się miejscem, w którym oprócz obowiązku bycia poprawnym uczniem istnieje obowiązek bycia uczniem wymagającym przede wszystkim od siebie, by pozbyć się bezbarwności swojej osoby. Wprawdzie dziecko rozpoczynające naukę w szkole nie jest w pełni dojrzałe do takich umiejętności, niemniej możliwe jest ich osiąganie poprzez stawianie celów własnych, odnoszenie siebie i swoich działań do innych, doświadczanie siebie i innych. Chodzi o nadanie wychowaniu właściwego kierunku. Doświadczenia takie, polegające na kontaktach i działaniach „... prowadzą do względnie trwałych zmian w zachowaniu”⁷, a tworzenie warunków do swobody zmierza do:

- znajomości i ciągłego poznawania prawidłowości,
- umiejętności przygotowania działania,
- umiejętności projektowania,
- wytyczania celów,
- widzenia zadania jako całości,
- umiejętności odrzucania nieistotnego,
- umiejętności przezwyciężania przeszkód,
- dążenia do współpracy,
- umiejętności samokontroli, samooceny,
- wyciągania wniosków,
- planowania dalszej pracy, wytyczania nowych celów.

Osiąganie przez sytuacje wyboru powyższych umiejętności kształtuje poczucie wolności własnej, wewnętrznej, rozbudza dążenia ku samorealizacji, a tym samym wiedzie ku wszechstronnemu rozwojowi dzieci.

3. Propozycje sytuacji związanych z wyborem

Poniżej przedstawiam kilka sytuacji pedagogicznych, uwzględniających dokonywanie wyboru i podejmowanie decyzji.

⁶ A. Krapiec: op. cit, s. 179.

⁷ Z. Włodarski: *Rozwój i kształtowanie doświadczeń indywidualnych*. Warszawa 1975, s. 2.

Sytuacje pedagogiczne, w których istotą jest zadanie, pobudzają myślenie o sobie i świecie, ale przy udziale innych osób, które stanowią źródło aktywności dziecka. Z jednej strony uczeń dokonując wyboru podejmuje decyzję, z drugiej zaś budzi w sobie refleksję na temat trafności wyboru, ocenia, ponosi odpowiedzialność za skutki tych wyborów i decyzji.

Poniższe sytuacje mogą być elementem zaprojektowanych przez nauczyciela zajęć, inspiracji do nowych pomysłów oraz mogą być materiałem diagnostycznym do oceny umiejętności ucznia w zakresie następujących przejawów osobowych: *zbieranie możliwych wyborów rozwiązania problemu, ocena i selekcjonowanie wyborów, dokonywanie zmian w planie (koniecznych i ulepszających), sposób rozstrzygnięcia o wyborze — decyzja, dostrzeganie związku między własnymi cechami osobowości a własnymi wytworami, dostrzeganie związku między powodzeniem w rozwiązywaniu problemu a postawą wobec innych, samokontrola zachowań i dążeń wobec innych ludzi lub własnych wytworów, umiejętność ponoszenia konsekwencji.*

Propozycje sytuacji związanych z wyborem i decyzją

I. Zbieranie możliwych wyborów rozwiązania problemów

PROPOZYCJA 1. PROJEKTUJEMY ZAKŁADKĘ DO KSIĄŻKI

Materiały:

Potrzebne będą różne wzory zakładki do książek, które wykonały inne dzieci oraz różnorodne papiry, brystole, kredki, farby, klej, nożyczki, ścinki tekstylne, i inne.

Zadaniem jest zaprojektowanie zakładki do książki. Nauczyciel zachęca uczniów do obejrzenia przygotowanych wzorów zakładki, zwraca uwagę na różnorodność materiałów użytych do ich wykonania. Po czym prosi:

Spróbuj zaprojektować zakładkę do książki, może uda Ci się wykonać kilka projektów. Wybierz jeden z nich i wykonaj zakładkę. W swoich projektach możesz wykorzystać pomysły innych.

Refleksja nauczyciela powinna dotyczyć tego, czy podczas projektowania uwzględniono różne możliwości, czy dzieci korzystały z propozycji projektów wykonanych przez innych, czy tworzyły oryginalne, własne, po dokładnym zapoznaniu się z gotowymi zakładkami lub wykonały tylko jeden projekt, nie interesując się szczególnie innymi i nie poszukując innych możliwości wykonania zadania.

PROPOZYCJA 2. POMÓŻ WYKONAĆ PLASTUSIA

Materiały:

Przybory do pisania, następujące kartoniki z napisami i bez napisów:

duży	czerwony	mały	tkanina	plastelina	nożyczki
------	----------	------	---------	------------	----------

nóż	zielony	podkładka			
-----	---------	-----------	--	--	--

Zadaniem jest pomoc koledze o imieniu Tomek w dokonaniu wyboru narzędzi, przyborów, materiałów, kolorów potrzebnych do wykonania Plastusia, bohatera znanej książki „Plastusiowy pamiętnik”. Przed każdym dzieckiem powinien leżeć ten sam zestaw kartoników (jak we wzorze). Wskazane, by nauczyciel miał możliwość indywidualnej rozmowy z każdym dzieckiem. Uczniowie mogą wykonać Plastusia po dokonaniu wyboru, ale to już inne zadanie.

N: *Romek ma wykonać Plastusia, bohatera znanej wam książki. Pomóż mu wybrać narzędzia, materiały, kolory itp., korzystając z kartoników z ich nazwami. Możesz sam zaproponować inne, które Ci będą potrzebne.*

Refleksja

Istotnym dla dzieci było to, że mogą komuś pomóc, w tym przypadku nieznanemu im chłopcu. Czuli się odpowiedzialne, skore do rozmów i dyskusji między sobą i nauczycielem. Rozmowy, komentarze, wraz z samą czynnością wyboru stwarzają możliwość zebrania przez nauczyciela interesującego materiału informacyjnego na temat tego, czy dzieci dostrzegają różne możliwości rozwiązania zadania wynikającego z sytuacji. Czy proponują inne, nie podane i dopiszają je na pustych kartonikach.

PROPOZYCJA 3. SKĄD MOGĘ WIEDZIEĆ JAK NARYSOWAĆ FOKĘ ?

Materialy:

Nie są wymagane.

Zadaniem ucznia jest podanie różnych możliwych źródeł, w których znajdują się informacje o focie. Stawiamy ucznia w sytuacji pytaniowej:

Ewa nie umiała narysować foki. Nie wiedziała jak ona wygląda? Zastanawiała się jak to zrobić? Jak mogła rozwiązać swój problem? Czy musiała prosić kogoś o pomoc?

Refleksja

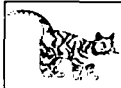

Uczniowie często wymieniali osoby, które mogłyby pomóc w znalezieniu źródeł potrzebnych informacji lub traktowali je jako takie źródło. Oczywiście mając na uwadze to, że siedmiolatek opiera swoją aktywność na otaczających go osobach, możemy uznać, że dostrzega różne możliwości rozwiązania tego problemu. Często dzieci obok osób wymieniają przynajmniej jedno źródło wiedzy, np. książkę. Uczniowie z klasy drugiej — ośmiolatki, które mają za sobą wiele podobnych prób rozwiązywania tego typu problemów, wymieniają przede wszystkim same źródła wiedzy: filmy, czasopisma, fotografie, albumy, encyklopedie, podręczniki, itd.

II. Ocena i selekcjonowanie wyborów

PROPOZYCJA 1. DOBIERAJ PODPISY TAK, BY PASOWAŁY DO OBRAZKÓW

Materialy:

Zestaw kartoników dla dwójki dzieci, które biorą udział w zadaniu. Wzory zestawów podano niżej. (Zestaw dla jednego dziecka oznaczymy literą A, a dla drugiego literą B):

Dziecko A			Dziecko B		
					
motyle	kot		motyl	koty	

Zadanie

W zabawie bierze udział dwoje dzieci. Siedzą blisko siebie.

Dziecko A dostaje w kopercie obrazek motyla, dwa koty i kartoniki z napisami: *motyle, kot* oraz kartonik bez napisu.

Dziecko B otrzymuje obrazki dwóch motyli, kota i napisy: *motyl, koty* i jeden kartonik bez napisu. Prowadzący obserwuje, czy badany próbuje porozumieć się z kolegą, czy na czystym kartoniku napisze to, co mu potrzebne, czy odda dobrowolnie obrazek, który pasuje koledze, czy mu zabierze, czy też czuje się zagrożony, nie radzi sobie z sytuacją.

N.: *Proponuję wam zabawę. Gotowi? Oto zadanie: Dobierzcie taki kartonik z napisem, który dokładnie pasuje do obrazków.*

Refleksja

Zabawa może służyć uzyskaniu informacji o tym, czy uczeń jest w stanie umiejętnie odróżnić rzeczy ważne od mniej ważnych, potrafi zrezygnować z własnych celów na rzecz innych, to znaczy czy będzie skłonny oddać jeden ze swoich napisów, nawet jeśli kolega nie będzie widział możliwości porozumienia się. Oczywiście, oczekiwanym zachowaniem pary dzieci jest porozumienie się i wymiana nie swoich i zbytecznych kartoników na potrzebne, pasujące do układanki.

PROPOZYCJA 2. TO NIE MOJE PUZZLE**Materiały:**

Zadanie może być poprzedzone zabawą w puzzle wykonane przez dzieci, np. z wakacyjnych pocztówek.

Zadanie:

Prosimy o wybranie jednej z odpowiedzi na pytanie nauczyciela.

N.: *Jak zachowasz się w następującej sytuacji?*

Ty i kolega hawicie się puzzlami. W czasie zabawy trochę się pomieszały. Brakuje Ci kilku części, a jedna Ci nie pasuje, chyba należy do Twojego kolegi. Co możesz zrobić? Wybierz.

1. Porozmawiasz z kolegą i zaproponujesz wymianę.
2. Odbierzesz mu to co Twoje.
3. Zrezygnujesz z tych puzzli i poprosisz o inne.

Refleksja:

W pierwszym momencie dla dzieci najważniejszą sprawą było doprowadzenie do tego, by w pudełku znajdowały się wszystkie części układanki pasujące do ilustracji-wzoru. Wybierano więc odpowiedź 1 lub 2. Dzieci nieśmiałe, w zabawie bierne, najczęściej chciały rezygnować z porozumienia i omijały problem, prosząc o nowe pudełko. Należy podkreślić, że wybór odpowiedzi nie jest tym samym, co rzeczywiste zachowanie w naturalnej sytuacji. Wybór rozwiązania zadania świadczy o tym, jak dziecko zachowałoby się będąc w podobnej sytuacji, a niekonieczne jak byłoby naprawdę. Należałoby podjąć kolejne próby, aby utrwalać pożądane zachowania i eliminować te, które nie sprzyjają prawidłowej ocenie i selekcjonowaniu wyborów.

PROPOZYCJA 3. O CO POPROSIŁ ZACZAROWANY KORALIK ?**Materiały:**

Nie przewidziano.

Zadanie:

Stawiamy dziecku pytanie. Rozmawiamy z każdym osobno.

N.: *Wyobraź sobie, że jesteś posiadaczem zaczarowanego koralika. Jego moc wygasa, ale przedtem możesz poprosić o co tylko chcesz. Jeśli poprosisz o coś dla kogoś innego, Tobie zostaje tylko jedno życzenie.*

O co poprosiłbyś?

Refleksja:

Dzieci na ogół miały trudności w ocenie możliwych wyborów. Skupiły uwagę raczej na sobie i swoich materialnych potrzebach. Dopiero po dodatkowych wyjaśnieniach prosiły o coś dla swoich rodziców. Wielokrotne stawianie uczniów w podobnych sytuacjach (koralik zmieniano na złotą rybkę, prowadzono dyskusje) sprawiło, że dzieci coraz częściej rezygnowały z próśb o lalki, komputery, czy rowery górskie dla siebie. Pojawiały się próśby o pokój na Ziemi, o to by dzieci mogły mieć i mamę i tatę, czy też, by ludzie nie strzelali do siebie, by sąsiedzi żyli w zgodzie, itp.

III. Dokonywanie zmian w planie (koniecznych lub ulepszających)**PROPOZYCJA 1. JAK ULEPISZ LUDZIKA Z PLASTELINY?****Materiały:**

Dla każdego dziecka propozycja planu pracy.

PLAN PRACY

1. Narysuj go.
2. Przejrzyj inne rysunki.
3. Wybierz.
4. Ulep.

Ale możesz to zrobić inaczej!

Zadanie:

N.: *Zadaniem Twoim jest ulepienie z plasteliny ludzika. Możesz to zrobić według planu, który masz przed sobą.*

Refleksja:

Nauczyciel podczas obserwacji dziecka może zwrócić uwagę na to, czy uczeń stara się wykonać pracę ściśle według proponowanego planu. Może uczeń potrafi dostrzec i samodzielnie zdecydować o zmianie planu, uzasadniając ją, czy zmiana odznacza się oryginalnością, czy uczeń proponuje trafniejsze rozwiązania, czy też jest to podyktowane własną wygodą.

PROPOZYCJA 2. MOŻE TY ZNAJDZIESZ RADĘ?**Materiały:**

Nie przewidziano.

Zadanie:

Prosimy ucznia o udzielenie odpowiedzi. Dziecko może wybrać spośród proponowanych, ale być może samo znajdzie rozwiązanie i radę.

N.: *Adam ma kolegę Mirka. Pierwszy raz Mirek nie odrobił zadania. Chce odpisać od Adama i daje mu batonik.*

Co ma zrobić Adam?

1. Wziąć batonik, nie dawać odpisać.
2. Podziękować za batonik (nie przyjąć go), dać zeszyt, by mógł odpisać.
3. Można znaleźć inne wyjście — wytłumaczyć i pomóc odrobić.

Refleksja:

Dzieci nie godziły się na nieuczciwe postępowanie. Chciały zmienić propozycje, ale nie zawsze potrafiły zwerbalizować chęć zmian.

PROPOZYCJA 3: PLANUJEMY WOLNY DZIEŃ

Materiały:

Nie przewidziano.

Zadaniem jest udzielenie odpowiedzi na pytanie nauczyciela i dostrzeżenie zależności naszych zamierzeń od pewnych warunków, na które mamy niewielki wpływ, np. na pogodę. Nauczyciel odwołuje się do bohaterki podręcznika do pierwszej klasy, z którego aktualnie korzysta.

N.: Dorota i Inka wstały rano.

— Co będziemy dzisiaj robić?

— Najpierw zjemy śniadanie, potem nakarmimy Azora, pójdziemy na spacer. Kiedy wrócimy ze spaceru, pomożemy mamie. Po południu poczytamy sobie książkę.

Ale za oknem niebo było zachmurzone. Zaczęło padać.

Jak Ty zaplanowałbyś dzień?

Refleksja:

Dzieci planowały dużo różnych zajęć i na ogół uwzględniały zmiany w planie. Niektóre uznały, że zmiany nie są konieczne. Umiały to uzasadnić: „deszcz i zachmurzone niebo to nie powód, by nie bawić się na podwórku”.

IV. Sposób rozstrzygnięcia o wyborze — decyzja

PROPOZYCJA 1. JAK ZAPAKUJESZ PREZENT

Materiały:

Dziecko musi mieć do dyspozycji różne materiały, które wykorzystujemy do pakowania niekoniecznie prezentów, np. kartonik po perfumach, po butach, gazetę, szary papier, kolorowy papier, tasiemkę, sznurek, foliowy worek, itp.

Zadaniem jest zapakowanie ludzika z plasteliny w odpowiedni sposób, tak, by mógł być on prezentem.

Należy użyć odpowiednich materiałów. Nauczyciel zwraca się do uczniów:

N.: *Plastelinowy ludzik to prezent. Zapakuj go.*

Refleksja:

Oczekujemy decyzji samodzielnej i trafnej. Być może, że uczeń będzie potrzebował naszej konsultacji, ale decyzję powinien podjąć sam. Możemy ocenić zachowanie ucznia wobec sytuacji, w której ma podejmować decyzję.

PROPOZYCJA 2. DECYDUJĘ O TYM CO ZROBIĘ

Materiały:

Nie przewidziano.

Zadanie:

Nauczyciel stawia ucznia w sytuacji wyboru i prosi o podjęcie decyzji:

N.: *Koleżanka pożyczyła Ci kasetę wideo z ciekawym filmem, ale musisz wykonać jeden z grafów matematycznych, które zadała Pani. Możesz wykonać i ten drugi — lepiej będziesz umiał. Postanawiasz, że:*

- 1) obejrzyysz film,
- 2) zrobisz jeden graf,
- 3) zrobisz dwa grafy.

Refleksja:

Większość decyzji była trafna i świadczyła o poczuciu obowiązku moich uczniów. Choć godne uwagi były te decyzje, których nie zaproponowałam, a które uwzględniały poczucie obowiązku i przyjemności z oglądania filmu. Co do szybkości decydowania poziom był bardzo zróżnicowany. Często dochodziło do podobnych decyzji i do ich zmiany.

PROPOZYCJA 3. URZĄDŹ PRZYJĘCIE URODZINOWE

Materiały:

Wykorzystujemy różne artykuły spożywcze.

Zadanie:

Prosimy o udzielenie odpowiedzi na poniższe pytanie nauczyciela:

N.: *Zaprosiłeś gości na swoje urodziny. Mama zrobiła zakupy: chleb, kawę, świeczki, sok owocowy, tort, cukierki.*

Czym poczęstujesz swoich gości?

Refleksja:

Decyzje w przypadku tej sytuacji były podejmowane szybko, jednak czasami nietrafnie. Pośród tortu i cukierków do spożycia dzieci proponowały świeczki. Po udzieleniu wskazówki szybko orientowały się i udzielały poprawnej odpowiedzi. Pouczyły się wzajemnie, że nie jest dobrze podejmować decyzji bez zastanowienia.

V Dostrzeganie związku między własnymi cechami osobowości a własnymi wytworami**PROPOZYCJA 1. URZĄDZAMY SWOJĄ KLASĘ****Materiały:**

Zadania związane z urządzaniem klasopracowni:

Zadania:

- wydzieranka z kolorowego papieru,
- zamalowanie grubym pędzlem powierzchni niewielkiego kartonika,
- porządkowanie klocków — ułożenie w odpowiednich kartonach (lub inne prace porządkowe).

Zadanie:

Przed wykonaniem pracy prosimy o dokończenie zdania: *Tę pracę trzeba wykonywać... (jak? - cierpliwie, starannie, szybko)*. Prosimy, by dziecko wybrało spośród zadań to, co potrafi zrobić najlepiej.

Po wykonaniu pracy prosimy każde dziecko o dokończenie zdania:

Wybrałem (wydzierankę), bo jestem...

Refleksja:

Dzięki sytuacji dochodziło do uświadomienia, że warto wybierać to, co potrafi się najlepiej i to co się lubi robić.

PROPOZYCJA 2. DLACZEGO KOT NAPRAWIŁ SAMOCHÓD?**Materiały:**

Historyjka obrazkowa przedstawiona poniżej (rys. J. Jurjewicza z pisma dla dzieci „Miś”).

Zadanie:

Nauczyciel pokazuje historyjkę i zachęca:

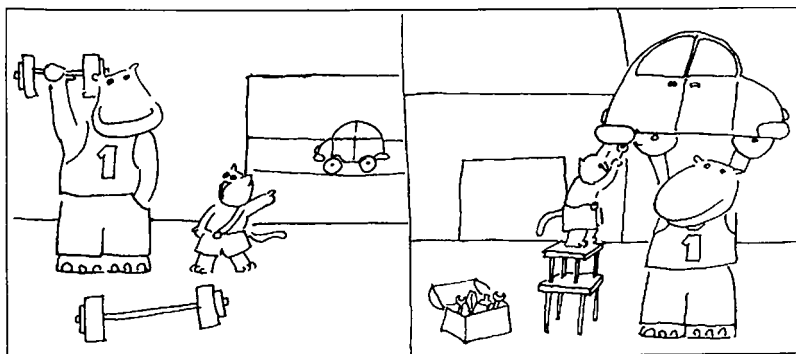
N.: *Lubisz samochody? One często się psują i jest z nimi wiele pracy. Zobacz, jak poradził sobie kot z własnym pojazdem. Obejrzyj obrazki. Powiedz, dlaczego kot mógł naprawić swój samochód. Wybierz najwłaściwszą odpowiedź spośród następujących. Uważnie posłuchaj. Jeśli będziesz chciał, przeczytam Ci raz jeszcze:*

Kot mógł naprawić samochód, bo:

- 1) miał skrzynkę z narzędziami,
- 2) był pomysłowy i zaradny,
- 3) poustawiał taborety jeden na drugim.

Refleksja:

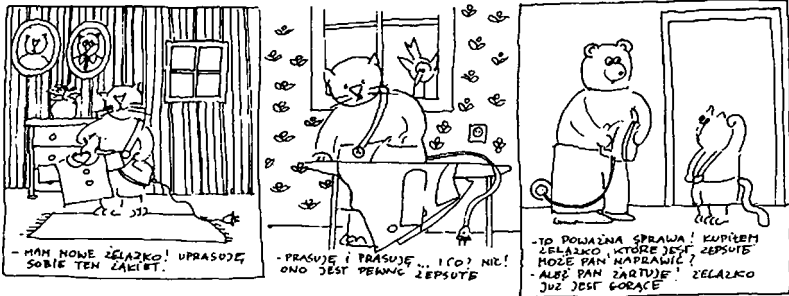
Zadanie tej sytuacji polega na wyborze najwłaściwszej odpowiedzi na pytanie o związek między wykonywaną pracą, a własnymi cechami. Służy uzyskaniu informacji o tym, czy dziecko zauważa ten związek. Nie jest łatwo uczniowi pierwszej klasy samodzielnie dostrzec cechy, które pomagają w prawidłowym wykonaniu zadania. Nie zawsze potrafi uzasadnić wybraną odpowiedź.

PROPOZYCJA 3. JAK PORADZIĆ SOBIE Z ZEPSUTYM ŻELAZKIEM?

Materiały:

Historyjka pochodząca ze „Świerszczyka”.

Zadanie:

Prowadzący:

N.: *Obejrzyj historyjkę „Kot Kacper prasuje”. Mam do Ciebie kilka pytań. Zechcesz na nie odpowiedzieć? lub Zastanawia mnie:*

1. Dlaczego kot Kacper nie mógł wyprasować ubrania? (Żelazko nie było włączone).
2. Jaki był kot Kacper? lub: Co można powiedzieć o kocie? (nieuważny, roz-targniony, mało spostrzegawczy).
3. Co by było, gdyby Kacper był rozważny? (Sprawdziłby, czy żelazko jest włączone i wyprasowałby ubranie).

Refleksja:

Sytuacja zadaniowa powinna utrwalać przekonanie, że istnieje zależność między cechami osobowości, a wykonywaną pracą.

VI. Dostrzeganie związku między powodzeniem w rozwiązywaniu problemu czy zadania a postawą wobec innych**PROPOZYCJA 1. WSPÓLNIE WYKONUJEMY OKŁADKI NA KSIĄŻKI****Materiały:**

Książki, papier do obłożenia książek.

Zadanie:

Dzieci pracują w trzysobowych grupach. Ich zadaniem jest obłożenie jednej książki. Warunek — każdy ma mieć udział w wykonaniu zadania. Wyjaśniamy, że czas jest ograniczony (np. 10 min.).

Refleksja:

Nauczyciel może dokonać obserwacji pod kątem umiejętności współpracy, rozwiązywania zaistniałych spraw spornych na drodze komunikacji, umiejętności przyjmowania racji innych ludzi i korzystania z nich. Ważne, by uwzględnić w pozytywnej ocenie osoby, które bywają konfliktowe, ale w rezultacie dopuszczają możliwość racji innych osób.

PROPOZYCJA 2. CZY WIESZ KTO I CO POWIEDZIAŁ?...**Materiały:**

Ilustracja „Mokry kotek” („Świerszczyk”).

Zadanie:

Prowadzący: *Kiedy dziś szłam do szkoły, widziałam na drodze kotka. Pomyślałam, że pewnie się zgubił. Przypomniałam sobie, że mam tę ilustrację. Pokazuje. Czeka przez chwilę. Jeśli dziecko chce podzielić się pierwszymi wrażeniami, pozwala mu. Po czym wprowadza w sytuację: *Tu też jest zagubiony lub bezdomny kotek. Popatrz na rysunek i powiedz, kto co powiedział w czasie rozmowy:**

1. — Taki mokry kotek... Zimno mu.
2. — E tam, nic mu nie będzie...
3. — Damy mu mleka i zabierzemy do domu.

Refleksja:

Przyporządkowanie wypowiedzi według przyjętej postawy przez osoby, które są bohaterami zilustrowanej sytuacji „Mokry kotek”. Nauczyciel uzyska informacje o tym, czy uczeń dostrzega związek między postawami, a stosunkiem do zaistniałego problemu.

PROPOZYCJA 3. JAK ODZYSKAĆ PIŁKĘ?**Materiały:**

Ilustracja „Jak odzyskać piłkę”.

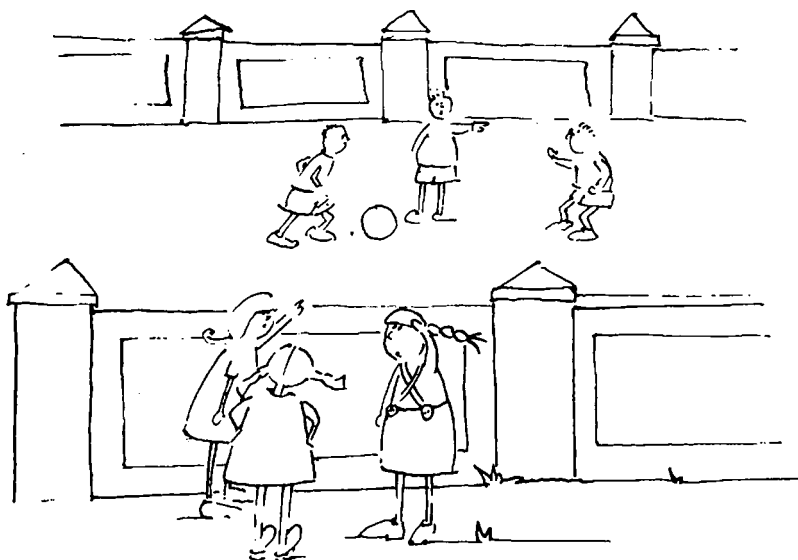
Zadanie:

Prowadzący: *Lubię patrzeć na bawiące się dzieci, a Ty pewnie lubisz bawić się z kolegami? Czasami w zabawie dochodzi do trudnych sytuacji. Pokazuje ilustrację. Wyobraź sobie, że chłopcy odebrali Ci piłkę. Możemy się umówić, że jedna z postaci to Ty.*

Co zrobicie? Jak najlepiej załatwić tę sprawę?

Refleksja:

Sytuacja służy zdobyciu informacji dotyczących sposobu rozumienia i umiejętności współpracy z innymi, rozwiązywaniu konfliktów.

4. Zakończenie

Wszystkie wyżej przedstawione, proponowane sytuacje, których głównym elementem było zadanie związane z wyborem i decyzją, zostały zweryfikowane w klasie drugiej i trzeciej podczas zintegrowanych zajęć szkolnych.

Znalczenie się w takich sytuacjach wymagało od uczniów wielości i złożoności operacji myślowych, czynności, zachowań, które nazywam przejawami osobowymi. W przejawach tych wraz z kolejnymi próbami rozwiązań zadań podejmowanymi przez moich uczniów obserwuję korzystne zmiany. Choć pierwsze próby wyboru były nieudane, pojawiały się trudności w rozumieniu moich oczekiwań, kolejne próby przynosiły rezultaty. Dzieci lepiej rozumiały swoją rolę w dokonywaniu wyborów i podejmowaniu decyzji. Stawały się aktywniejsze, miały wiele własnych pomysłów, potrafiły porozumiewać się podczas pracy w grupie lub z partnerem. Po dwóch latach pracy swobodnie wykonują zadania w sytuacjach związanych z wyborem.

Uważam, że możliwości uwzględniania idei wolności w pracy z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym istnieją przede wszystkim w organizowaniu różnorodnych sytuacji pedagogicznych, związanych z wyborem i podejmowaniem decyzji, których istotą jest zadanie.